

Бруд на язиці

Про те, якого великого значення ми надаємо бруду й чистоті, свідчить наша мова й усталені в ній вирази. Коли ми хочемо когось образити, часом кажемо «гівнюк» або «шмаркач» (якщо цей хтось від нас молодший) чи «покидьок», «засранець». Коли висловлюємося про щось негативно, можемо сказати «сраний» чи «смердючий», а слово «лайно» означає «щось негідне уваги, ні до чого не придатне» або ж просто вживається як лайка (наприклад, у виразі «лайно собаче»).

Ми кажемо, що щось тут нечисто (справа якась підозріла), що рука руку мие (взаємна допомога в нечесній справі), що у когось нечисті наміри (тобто він задумав щось непорядне) чи нечисті руки (він уже втілив свій задум). Хтось, до прикладу, може виконувати брудну роботу (вдаватися до ганебних дій, часто до насилля).

Із деякими з цих виразів пов'язані цікаві історії.

Гроші не пахнуть, тобто грошам завжди раді, звідки б вони не взялися.

Ці слова приписують римському імператору Веспасіану. Подейкують, що в пошуках способу наповнення спорожнілої державної скарбниці Веспасіан вирішив обкласти податками сечу, яку чинбарі використовували для вичинки шкіри. Коли його син Тит обурився, Веспасіан тицьнув монету йому під ніс і запитав, чи дошкуляє

йому її запах. Тит заперечив, на що імператор відповів, що це монета з податків на сечу, докинувши: «Pecunia non olet!» — «Гроші не пахнуть!».

Вмивати руки — відхрещуватися від чогось, знімаючи з себе відповідальність за щось. Цей вираз походить із Євангелія від Святого Матвія, з якого ми дізнаємося, що Пилат не був упевнений у провині Ісуса. Під тиском єврейських первосвященників, які прагнули його покарати, він затвердив вирок, але відхрестився від нього, бо не хотів нести відповідальності за смерть засудженого. Згідно з давнім єврейським звичаєм

він обмив долоні, що мало символічно його очистити. «Я невинний у крові Його, — сказав Пилат. — Самі ви побачите».

Однак коли ми сьогодні говоримо, що хтось умиває руки, маємо на увазі уникання відповідальності, а не очищення від своїх провин.

Відмивати гроші — це вводити в легальний обіг кошти, здобуті нелегальною діяльністю, наприклад, контрабандою чи торгівлею наркотиками. Цим висловом ми, найімовірніше, завдячуємо Аль Капоне. У 20-х роках ХХ століття італійська мафія під його керівництвом виготовляла

LAUNDRY

deluxe

й продавала в Чикаго алкоголь, що тоді було заборонено в усіх Сполучених Штатах. Водночас мафіозі вели цілком легальну діяльність, надаючи різні послуги, зокрема прання. Прибутки з продажу алкоголю вони додавали до тих, які здобули чесним шляхом, щоб уникнути покарання.

Мильна опера — слізлива, наївна й банальна історія, найчастіше телевізійний серіал, але раніше були також такі радіо-програми й романи, що виходили частинами у часописах.

Цей вислів виник у 30-х роках ХХ століття в Америці, коли з'явилися перші

радіо-програми. Операми їх називали іронічно, бо це було протилежністю до витонченого оперного мистецтва, а епітет «мильна» приклеїлося через те, що головними спонсорами таких програм були виробники мийних засобів.

Не виставляти брудну білизну напоказ — про родинні справи чи те, що стосується близького кола знайомих чи колег, особливо якщо вони незручні або ж навіть ганебні, не слід розповідати публічно. Схоже значення мало прислів'я, яке вживали ще стародавні римляни: **Поганий той птах, який своє гніздо паскудить** (не варто

виступати проти спільноти, до якої належиш).

Нині його охоче підхопили противники акції #metoo (в Україні цей рух почався навіть раніше під гештегом #янебоюсьсказати. — *Прим. пер.*), суть якої полягає в тому, що люди, які зазнали насилля, викривають своїх кривдників. Можливо, ті, хто намагаються змусити їх мовчати, не знають, що про брудну білизну говорила ще пані Дульська у відомій комедії польської драматургині Габріелі Запольської 1907 року.

Це виразно негативна героїня — брехлива, неприємна і сповнена зневаги до слабших за себе, — яка мириться з тим, що її син звабив служницю, лиш би про це ніхто не дізнався. Героїня, яку створила Запольська, настільки переконлива, що в польській мові навіть з'явився термін «дульщина», тобто лицемірство і фальш.

Але чому саме білизна асоціюється з публічним обговоренням непростих справ? Мабуть, тому, що раніше жінки ходили прати до річки, і це була чудова нагода зустрітися і трохи попліткувати.

Заробити як Заблоцький на милі — замість сподіваного зиску втратити все, пошитися в дурні.

Кипріян Заблоцький був польським шляхтичем, який жив у першій половині XIX століття. Бажаючи збагатитися, він інвестував свої гроші у виготовлення мила, яке планував доправити Віслою до Гданська, тодішня Прусія, а далі перевезти кораблем за кордон для продажу. Щоб не сплачувати мита, перед самим кордоном із Пруссією, усі скрині з вантажем, прив'язані до судна, він кинув у воду, щоб протягнути їх по дну. Коли у Гданську скрині витягнули з річки, стало очевидним, що не такі вони герметичні, як здавалося, бо все мило розчинилося. Так Заблоцький втратив майже всі гроші й решту життя годував злидні.

Місце, куди сам король ходить пішки — цей малопоширений вислів означає просто вбиральню.

Оскільки відвідування туалету зазвичай доволі незручна тема, не всі люблять говорити про це прямо. Тому в мові й з'явилися описові вирази на кшталт цього. Що ж, навіть дуже важливі й шановані особи не їздять у вбиральню ні на коні, ні каретою.